

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ

Безрукова А. Р., викладач кафедри англійської мови

та методики її навчання

Анотація

Відображаючи багаторівневу природу психолого-педагогічної культури батьків, її цілісний, розвиваючий характер, компоненти цієї системи повинні бути представлені як необхідні і достатні для дослідження її природи. На цій підставі вважаємо за можливе визначити психолого-педагогічну культуру батьків як сукупність структурних компонентів, які розкривають різноманіття існуючих між ними зв'язків і відносин

Ключові слова

Психолого-педагогічної культури батьків, тип батьківського ставлення до дитини, відносини матері до дитини, формування особистості.

Annotation

Reflecting the multi-layered nature of psycho-pedagogical culture of parents of holistic developmental nature of the system, components should be presented as necessary and sufficient for the study of nature. On this basis we believe it possible to determine the psychological and pedagogical culture of parents as a set of structural components that reveal the diversity between existing connections and relationships.

Keywords

Psycho-pedagogical culture of parents, type of parental relationship, the relationship of mother to child, formation of personality.

Спираючись на методологічне підґрунтя дослідження, виділимо три основних структурних компонента психолого-педагогічної культури батьків:

- аксіологічний компонент;**
- інформаційно-змістовний компонент;**
- операційно-діяльнісний компонент.**

Педагогічна культура батьків є найважливішою складовою загальної культури людини, що виражається в його системі цінностей, мотивацій і потреб, у відношенні до всього навколишнього: природи, себе, дитини, а також в системі установок людини, сфери його свідомості і діяльності.

Найважливішим параметром психолого-педагогічної культури батьків виступає тип батьківського ставлення до дитини. Він виражається насамперед у емоційній чутливості до своєї дитини, так званої сенситивності. Сюди ми відносимо:

- любов і повагу до своєї дитини, наявність емоційної підтримки в сім'ї;
- довіру до дитини, готовність прийняти його таким, яким він є, віра в успіх дитини, зацікавленість в її справах і планах, прагнення допомогти в вирішенні виникаючих проблем;
- позитивна оцінка дитини (прийняття її адекватної «Я-концепції»).

Тип батьківських відносин може також виражатися в повній або частковій відсутності сенситивності в ставленні до дитини і проявлятися:

- у завищенні вимог, невідповідних здібностям і віковим особливостям дитини;
- у дратівливості, досаді, злості, образі, недовірі, неповазі до дитини, її досягнень і успіхів, в емоційній черствості;
- в прагненні приписати дитині особисту і соціальну неспроможність і т.д.

Вважаємо за доцільне зупинитися більш докладно на аналізі найбільш значущих для нашого дослідження елементів.

Перш за все звернемося до прояву материнської та батьківської любові в ставленні до дитини. Цій проблемі присвячено безліч наукових досліджень, які намагаються розібратися в тому, яка природа материнства, яку роль відіграє батько у вихованні дитини. Багато дослідників визнають, що найважливішою особливістю сімейного виховання є його емоційний, інтимний характер, заснований на родинних почуттях і виражається в глибокій кровній любові батьків до дітей і дітей до батьків. З точки зору А. Фромма, материнська любов є благодать, це світ, її не треба купувати, не треба заслужувати. «Якщо вона є,

то вона подібна до благодаті, якщо її немає, то все прекрасне немов пішло з життя і нічого не можна зробити, щоб її створити ... Звичайно, дитина не вибирає собі батьків. З появою на світ він отримує те, що дають йому разом з любов'ю батьки чи ні ... У цьому страшному «ні» поміщаються всі факти неблагополучних обставин виховання: покинуті діти, діти «групи ризику», діти з неблагополучних сімей, де батьки алкоголіки або наркомани і навіть діти з уявних «благополучних сімей» з байдужим, обов'язковим, формальним ставленням до дитини, емоційним відкиданням або гіперопіки. Тут ціннісні орієнтації батьків далекі від гуманістичних цілей виховання, тут втрачається можливість повноцінного морального і психічного розвитку маленької людини. На думку психологів А. Кошелевої, Л. Алексєєвої, проблема становлення батьківства і його зрілості – це формування емоційно-мотиваційних основ батьківства, компетентності батьків щодо стану дитини, розвиток здібності як до рефлексії власної стратегії виховання та поведінки, так і до емпатії, безоціночному, делікатному входженню в світ іншої людини. Автори вважають, що це не проблема кількості, а скоріше - якості досвіду, який несе в собі жінка, що стала матір'ю. Звичайно, це перш за все досвід свого життя і свого виховання в батьківській родині. Це глибоко інтимна, суб'єктивно забарвлена, іноді погано усвідомлювана частина материнського досвіду, яка присутня в досвіді кожної жінки-матері.

Все це відбивається в тому чи іншому типі відносин матері і дитини. За даними досліджень А. Кошелевої та Л. Алексєєвої, материнське ставлення –це перш за все «вираженість емоційного взаємозв'язку матері і дитини та її якісні особливості». З точки зору авторів, найважливішими параметрами материнського відношення можуть виступати:

- виражені в поведінці матері емоції, адресовані дитині і їх характеристики (наприклад, підтримка, придушення, відкидання або агресія);
- емоційність матері в цілому (неемоційна, емоційна, але врівноважена, афективна, конфліктна);

- психологічна дистанція між матір'ю і дитиною, перш за все емоційна, а потім – просторово-фізична;

- здатність матері підтримувати комфортний стан дитини в умовах стресу (чи може захистити при зіткненні з небезпекою, агресивним середовищем, чи вміє розподіляти власні емоції між дитиною, середовищем та іншими людьми). Ці параметри дозволяють виділити чотири типи материнського відношення, що охоплюють будь-які прояви відносини матері до дитини:

- 1) емоційно підтримує і приймає (емпатійне);
- 2) емоційно переважає;
- 3) емоційно відкидає;
- 4) агресивне, жорстоке.

Розкриваючи змістовний аспект такого параметра психолого-педагогічної культури батьків, як батьківське ставлення до дитини, необхідно підкреслити важливість формування позитивної «Я - концепції» дитини (Р. Бернс). Вона виражається в сукупності всіх уявлень індивіда про себе, пов'язана з оцінкою батьками дитини. Образ і самооцінка, що вселяються дитині, можуть бути як позитивними (дитині навіюється, що вона добра, відповідальна, здатна, розумна), так і негативними (груба, нерозумна, нездатна). А. Бодалев, В. Столина у своїй книзі «Сім'я в психологічній консультації» описують дослідження Р. Ленгса, який, аналізуючи відносини батьків та дітей в неблагополучних сім'ях, ввів поняття «містифікації» – навіювання дітям того, чого вони потребують, ким є, у що вірять. Одна з форм «містифікації» – приписування дитині «слабкості» (наприклад, хворобливості, нездатності самій шукати вихід у важких ситуаціях) і «поганості» (неорганізованість, незібраність, аморальність). Інша форма містифікації – інвалідизація – примусове знецінення точок зору дитини, її планів, намірів, інтересів. Аналіз творів «Моя дитина» в нашому дослідженні дає безліч прикладів різноманітних приписувань батьками, які зазнають труднощів у вихованні та розвитку дитини, маючи при цьому досить низький рівень психолого-педагогічної культури. А результатом неадекватної оцінки батьками сил і можливостей дитини є

спотворення своєї самооцінки, відсутність впевненості в собі, а звідси – страх бути незрозумілим, невизнаним іншими, занижена оцінка образу «я».

Слова французького просвітителя Ж. Ж. Руссо, сказані кілька століть назад, досить точно відображають найбільше значення батьківської відповідальності, яка покладається на батьків з моменту народження дитини: «Як тільки дитина народиться, заволодійте нею і не покидайте її, поки вона не стане дорослою, без цього ви ніколи не досягнете успіху. Хто не може виконати обов'язків батька, той не може бути ним».

Як бачимо, виконання такої соціальної вимоги передбачає високу моральну основу особистості батьків, яка виражається у виконанні батьківського обов'язку.

Питання про виконання батьківського обов'язку досить повно висвітлене в різних психолого-педагогічних роботах. Зокрема, В. Тітаренко батьківську відповідальність описує як особливий морально-психологічний стан особистості батька, що характеризується свідомістю і почуттям обов'язку по відношенню до дітей. Таке почуття обов'язку і тим більше свідоме ставлення до виховання своєї дитини не може виникнути як само собою зрозуміле. Цей морально-психологічний феномен формується у підростаючої людини під безпосереднім впливом сім'ї, самих батьків, їх відносинами між собою, під впливом власного розвитку і самовиховання. Тому в умовах, сприятливих для розвитку почуття обов'язку, поступово формується моральна відповідальність, яка виступає як внутрішня потреба, а не як зовнішня неминучість і є особистісною складовою людини. Слід підкреслити, що найчастіше батьки набувають такої моделі батьківської поведінки, яку вони засвоюють з дитинства. На жаль, ця модель може мати найрізноманітніші відтінки, а в гіршому випадку виступати як батьківська безвідповідальність. Як найкращі докази цього феномену служать факти збільшення кількості покинутих, хворих, народжених поза шлюбом дітей. Вони зазвичай наражаються на найбільшу небезпеку психічних і фізичних відхилень. Прийнято вважати, що вина в самих людях, в рівні їх культури, перш за все психолого-педагогічній, в основі якої

лежить ціннісно-духовний пласт особистості батьків, у цьому випадку – відсутність або недорозвинення тих найсильніших людських почуттів, як доброта, гідність, батьківський обов'язок.

Не менш значущим доповненням до опису батьківської культури є врахування особистісно-творчої природи батьків, рис їхнього характеру. Багато дослідників, розглядаючи культурологічний феномен, особливе значення надають особистісному підходу до аналізу культури і виявлення особливостей формування особистості в культурі. «Особистісний підхід, – пише А. Мудрик [5, с. 163], – припускає, що його може здійснити педагог, який усвідомлює особистістю самого себе. Тільки в цьому випадку він може побачити особистість вихованця, зрозуміти його і будувати взаємини з ним як діалог, як обмін інтелектуальними, емоційними, соціальними цінностями, завдяки чому надавати допомогу в розвитку особистості вихованця і розвивати себе як особистість».

Процес виховання і розвитку дитини в сім'ї – це творча діяльність, творення, «творіння» майбутньої особистості, перетворення інших і самоперетворення. Це забезпечує основу для самореалізації особистості і, в кращому випадку, поступово стає ціннісною орієнтацією особистості батька.

Усвідомлення себе як батька, усвідомлення виховних цілей, активно-позитивне, емоційно-ціннісне ставлення до них сприяє актуалізації особистісних якостей батьків, створює умови для постійного самопізнання, самовдосконалення, рефлексії себе, своєї поведінки, способів взаємодії з дитиною. Таким чином, здатності батьків до рефлексії себе, своєї власної поведінки і вчинків, здатності до саморегуляції, контролю своїх почуттів і станів – все це є необхідною характеристикою особистісно-творчої природи батьківської культури і виступає другим параметром її аксіологічного компонента.

Самопізнання і самооцінка знаходяться в єдності з самореалізацією. У процесі виховання і розвитку дитини на рівні особистісно-сміслової активності виникає бажання реалізувати свій творчий хист як особистості, як батька

(інтелектуальні, моральні, комунікативні та ін.). Саморефлексія як внутрішньо-особистісний момент самореалізації спрямована на осмислення процесу виховання і розвитку дитини в сім'ї. Вона створює передумови для сприйняття дитини не як об'єкта впливу, а як суб'єкта взаємодії.

Моральна саморегуляція, самоконтроль, самовладання виражаються в добровільному прагненні батьків постійно співвідносити свої дії, інтереси, бажання з інтересами і можливостями своєї дитини. Здатність батьків відстежувати свої власні вчинки, контролювати, регулювати свою поведінку особливо чітко виступає в ситуації взаємодії батьків з іншими людьми: зі знайомими, членами сім'ї, де дитина є мимовільним свідком і учасником того, що відбувається. Про це добре сказав А. Макаренко [4, с. 132]: «Ваша власна поведінка - сама вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте або повчаєте її, або наказуєте їй. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей: все це має для дитини велике значення. Найменша зміна в тоні дитина відчуває і бачить всі повороти вашої думки до неї невидимими чином. А якщо вдома ви грубі і хвалькуваті, якщо ображаєте матір, ви вже будете приносити шкоду своїм дітям, ви вже виховуєте погано, і ваша негідна поведінка матиме найсумніші наслідки». Особливості взаємовідносин з іншими членами сім'ї, індивідуально-особистісні особливості батьків впливають на стиль взаємодії з дитиною, детермінують весь хід виховного процесу в сім'ї. При цьому велику роль відіграють не тільки взаємини між батьками, але характер прабатьківських взаємин, їх вплив на формування особистості майбутнього подружжя і батьків. Часто прабатьківські відносини характеризуються конфліктністю, невротизацією членів сім'ї. Це, безумовно, відбивається на особистісних особливостях батьків, викликає перенесення неадекватних моделей поведінки в власну сім'ю.

За спостереженнями А. Захарова [1, с. 87], несприятливі риси особистості батьків, чії діти страждають неврозами, виражаються в недостатній упевненості в собі, неадекватному рівні самооцінки, проблемах особистісного самовизначення, в тому числі і почутті внутрішньої незадоволеності,

нестійкості, суперечливості особистості, імпресивному характері передання почуттів і переживань, недостатній пластичності, образності мислення, егоцентризмі, тривожності, що виражається: занепокоєнням і панікою з будь-якого, навіть дріб'язкового приводу, прагненням надмірно опікати дитину, не відпускати її від себе, «прив'язкою» дитини до себе, в тому числі і до свого настрою, почуттів, переживань, нетерплячисті і бажання зробити все за дитину заздалегідь і т.д.

Особистісні проблеми батьків позначаються на відносинах з дитиною, збільшенні крайнощів виховання і використання дитини як джерела своїх внутрішніх проблем, тим самим викликаючи складності її психічного й особистісного розвитку. Тому при аналізі змістовної сторони психолого-педагогічної культури батьків важливо враховувати особливості індивідуально-особистісних проявів батьків, їх можливостей для здійснення самоаналізу, самовдосконалення, саморефлексії, контролю за своєю поведінкою і мовного впливу, враховувати особливості внутрішньо-сімейних стосунків у цілому. Багато в чому це відбивається в здійсненні моральної саморегуляції особистості батьків. Таким чином, ми виділили два найважливіших параметра аксіологічного компонента психолого-педагогічної культури батьків – тип батьківського ставлення до дитини і здатність батьків до саморегулювання, до самоконтролю, рефлексії себе і своєї власної поведінки.

Нагадаємо, що змістовну сторону аксіологічного компонента психолого-педагогічної культури батьків суттєво доповнюють два інших структурних елементи: інформаційно-змістовний і операційно-діяльнісний.

Зупинимося на одному з них. Інформаційно-змістовний компонент психолого-педагогічної культури батьків «Мистецтво виховання, – писав К. Ушинський, – має особливість, що майже всім здається справою зрозумілою і знайомою, а іншим навіть і легкою – і тим зрозуміліше і легше здається воно, чим менше людина з ним ознайомена теоретично та практично. Майже всі визнають, що виховання вимагає терпіння, деякі думають, що для цього потрібні вроджена здатність і вміння, тобто навички, але деякі прийшли до

переконання, що крім терпіння, вродженої здібності та навички необхідні ще і знання». Слова К. Ушинського як не можна більш точно відображають істотний бік інформаційно-змістовного компонента батьківської культури – наявність певних знань у галузі педагогіки, психології, медицини, соціології і т.д. Не випадково багато дослідників, які вивчають проблему сімейного виховання, в першу чергу звертаються до наявності так званої грамотності батьків у вихованні та розвитку дитини. Дійсно, терпіння, «вроджена здатність», про яку говорив К. Ушинський, почуття батьківської і материнської любові, а також безпосереднє засвоєння знань народної педагогіки – це база, фундамент батьківської культури. Зміна характеру діяльності щодо виховання та розвитку дітей в історичному плані йде в напрямку до передачі досвіду батьками своїм дітям, починаючи з найпростіших практичних умінь і навичок до систематизації, абстрагування інформації, відображеної у вигляді знань, теорій, принципів поведінки і діяльності в суспільстві. Стереотипи виховання властиві багатьом людям і виконують, частіше за все, позитивну функцію. При цьому маються на увазі як загальнокультурні, так і ті стереотипи виховання, які виносяться, як правило, з прабатьківській сім'ї. Однак засвоєння уроків народної педагогіки, загальнокультурних стереотипів, а також досвіду виховання своїми власними батьками, який, як вище було сказано, часто не ідеальний, є явно недостатнім для високого рівня психолого-педагогічної культури батьків. Чи не критичне засвоєння стереотипів виховання в прабатьківській родині проявляється стосовно своїх дітей, не враховуючи їх індивідуально-психічних, особистісних особливостей, самої ситуації розвитку дитини в сім'ї. Особливо яскраво безплідність стереотипів виховання проявляється тоді, коли батьки стикаються з порушеннями психічного розвитку дитини. Тут доречним буде згадати слова найбільшого російського педагога П. Лесгафта [3, с. 174], який говорив, що подібне несвідоме керівництво особистістю дитини ніколи не проходить без серйозних наслідків і відображається на її подальшому житті. Разом з тим, цінності психолого-педагогічної культури зберігаються і накопичуються небіологічним шляхом у

вигляді рукописів, книг, педагогічних заповідей, норм народної педагогіки. Психолого-педагогічна культура – це свого роду і педагогічна пам'ять людства, зміст якої в різні часи і в різних ситуаціях має неоднакову цінність. Батьки повинні бути зорієнтовані в різноманітному потоці психолого-педагогічної інформації, повинні проявляти бажання користуватися літературою. На жаль, практика показує, що внаслідок своєї психологічної і педагогічної некомпетентності, несвідомого перенесення в сім'ю стереотипів виховання в прабадьківській родині, батьки допускають цілий ряд помилок і промахів у вихованні та розвитку дитини і, в беспорядності опустивши руки, намагаються пояснити вади результатів свого впливу або «природною зіпсованістю дитини», або спадковістю, або несприятливими обставинами. При цьому важливо зауважити, що багато батьків важко усвідомлюють причини виникнення тих чи інших труднощів у стосунках. Тому є важливим позначити основні параметри інформаційно-змістовного компонента, за наявністю або за ступенем вираженості яких можна визначити той чи інший рівень батьківської культури.

Перший параметр. Знання про загальні закономірності психічного розвитку дітей. Батьки повинні мати об'єктивні уявлення про психологічні особливості вікового періоду, його значення для особистості в цілому. Розуміння батьками позитивного змісту вікових криз і їх значення в розвитку дитини. Відповідно до цього ступінь адекватності перебудови системи відносин «батьки – дитина», як засобу подолання негативного прояву в кризах.

Другий параметр. Знання індивідуально-типологічних особливостей своєї дитини, знання сильних і слабких сторін її особистості, вміння прогнозувати їх подальший розвиток, уміння об'єктивно співвідносити свої вимоги з реальними здібностями і можливостями дитини.

Третій параметр. Знання про цілі педагогічної діяльності, про методи і прийоми виховання, можливі негативні наслідки застосування неадекватних методів виховання (покарання, заохочення, вимога). А також знання про шляхи і способи організації діяльності дитини, її навчання в сім'ї, спрямовані на всебічний розвиток дитини. Таким чином, показаний ряд параметрів цього

компонента психолого-педагогічної культури батьків, основні напрямки тих знань, які повинні бути в арсеналі кожного з батьків. Слід зазначити, що ці знання батьки можуть отримати найрізноманітнішими способами. Це, як уже було сказано, досвід виховання в прабатьківській родині, власний досвід, інформація, отримана з книг психолого-педагогічної спрямованості, журналів, радіо- і телепередач, а також знання, здобуті під час надання інформаційно-консультативної допомоги батькам у вихованні та розвитку дитини (бесід, лекцій, семінарів, тренінгів, індивідуальних і групових консультацій). Розглядаючи психолого-педагогічну культуру батьків у взаємозв'язку всіх її компонентів, зауважимо, що ціннісне ставлення до дитини, прийняття її «Я», повага до її особистості, запас психолого-педагогічних знань вельми недостатні для ефективного розвитку і виховання дітей. Сумний досвід багатьох вчителів, які отримали певний запас знань психолого-педагогічного спрямування, говорить про те, що цінним є вміння застосовувати знання на практиці, у взаємодії з дитиною, вибирати адекватні методи, стиль взаємин. Все це синтезується в наступному компоненті батьківської культури – в операційно-діяльнісному.

Операційно-діяльнісний компонент психолого-педагогічної культури батьків – ставлення до дитини як до цінності, емоційне прийняття її особистісного «я» з усією багатогранністю, неповторністю індивідуальних рис, відповідальність, любов і повага до дитини, а також цілий спектр психолого-педагогічних знань, - все це виражається в способах спілкування батьків з дитиною (застосування методів, форм виховання та розвитку) і стилю взаємодії з ним. Візьмемо ці параметри за вихідні і розглянемо їх. Питання про способи взаємодії батьків із дітьми, тобто про застосування тих чи інших методів і форм виховного впливу досить широко висвітлюється у вітчизняній і зарубіжній літературі. Дослідники виділяють такі методи: словесний вплив (його формами виступають: спонукання, переконання, умовляння, примус), методи контролю, унаочнення, заохочення, покарання. Вважаємо доречним звернутися більш детально до останніх. На думку психолога А. Ковальова [2, с. 31], процес

виховання будується на розумному співвідношенні заохочення і покарання. Численні питання, з якими стикаються батьки, часто зводяться до того, можна чи ні бити дітей, чи не зловживати заохоченнями, чи варто винагороджувати і т.д. У таких випадках необхідно виходити з конкретної ситуації, але і на деякі питання відповіді є досить однозначними. Почнемо з заохочення. Існує два типи поведінки, які слід заохочувати. Перше, коли дитина зробила щось хороше. Друге, коли у важкий момент, в ситуації морального вибору, в збігу складних обставин дитина вчинила так, як потрібно для справжньої людини. Безумовно, заохочення за другий тип поведінки є більш сильним, ніж за перший. Але тут важливо знати міру заохочення за успіхи в діяльності. Використовуючи такі форми заохочення, як схвалення, похвалу, винагородження завжди необхідно дотримуватися певного дозування. У дитини не повинно бути почуття недооцінки. Тому психологи рекомендують, що за виконання правил батькам слід схвалювати і хвалити, а за самостійність у знайдених або виконаних дитиною дій необхідно винагороджувати. Тут важливо мати на увазі, що ефект заохочення в разі його публічності, гласності збільшується. Не можна запізнюватися з заохоченням, потрібно пояснювати, за що хвалять дитину, а за зроблене колективно необхідно хвалити кожну дитину, а не всіх відразу. Тепер торкнемося питання про покарання. Існує три групи покарань: 1) покарання, засновані на позбавленні батьківської любові: «Якщо ти цього не зробиш, ти мене сильно засмутиш». Не можна забувати при цьому підкреслювати, що любов все одно залишається, незважаючи на покарання; 2) покарання, що базуються на позбавленні чогось приємного: «Якщо ти цього не зробиш, то не будеш дивитися мультфільми». При цьому потрібно пам'ятати, що не можна включати сюди позбавлення їжі; 3) покарання, пов'язані зі страхом фізичного болю. На жаль, незважаючи на повне заперечення дослідниками останньої форми цього методу, наша дійсність наповнена катастрофічними фактами, які свідчать про те, що фізичне покарання є і воно процвітає. Найстрашнішим при цьому є те, що, по-перше, самі діти, батьки яких б'ють, упевнені, що будуть бити своїх дітей.

Підводячи підсумок про способи спілкування батьків із дітьми як один із параметрів батьківської культури, хочеться відзначити, що усвідомлення заповіді «не нашкодь» і відчуття почуття міри та надлишку при впливі на дитину – ось головна наука осягнення для батьків. Краще впливати на дитину рідше, але обдумано, передбачаючи далекі наслідки за її долю. При цьому важливо пам'ятати, що дитині для її природного розвитку необхідна атмосфера безпеки, відсутність загрози нападу і покарання, підтримка. Все це є не тільки необхідними умовами її особистісного зростання, але й єдиною гарантією її повноцінного психічного розвитку. Зауважимо, що всі компоненти психолого-педагогічної культури батьків тісно взаємопов'язані між собою. Так, наприклад, спостерігається зв'язок операційно-діяльнісного компонента з аксіологічними, тобто з ціннісно-гуманними установками батьків, відповідними якостями їх особистості, мають духовно-моральну основу. Все це дає можливість говорити про гуманістичний за своїм характером стиль взаємодії батьків з дітьми, з одного боку, або неадекватний стиль сімейного виховання, що провокують різні відхилення і дисгармонії в розвитку дитини – з іншого. Отже, мова йде про наступний параметр операційно-діяльнісного компонента психолого-педагогічної культури батьків – стиль взаємодії з дитиною. У вітчизняній і зарубіжній літературі запропонована широка класифікація стилів сімейного виховання («типів батьківського виховання», «батьківських позицій», «батьківських установок»), а також їх наслідки – формування індивідуальних особливостей дитини в рамках нормальної поведінки і відхилень у поведінці.

Інтерес представляють стилі батьківської взаємодії з дитиною, описані А. Болдуїном. Він виділяє два стилі батьківського виховання – демократичний і контролюючий.

1. Демократичний стиль визначається наступними параметрами: високим рівнем вербального спілкування між дітьми і батьками; включенням дітей в обговорення сімейних проблем, урахуванням їх думки; готовністю батьків прийти на допомогу, якщо це буде потрібно, одночасно вірою в успіх

самостійної діяльності дитини; обмеженням власної суб'єктивності в баченні дитини.

2. Контролюючий стиль включає значні обмеження поведінки дітей: чітке і зрозуміле роз'яснення дитині сенсу обмежень, відсутність розбіжностей між батьками і дітьми щодо дисциплінарних заходів.

Таким чином, стиль взаємодії батьків з дітьми синтезує в собі весь характер компетентності батьків у питаннях виховання і розвитку дітей. Виділені нами структурні компоненти, параметри і показники батьківської культури знаходяться в тісній взаємодії, утворюючи цілісну, динамічну систему «психолого-педагогічної культури батьків». Все це дозволяє дати власне визначення феномену психолого-педагогічної культури батьків.

Отже, педагогічна культура батьків – це складне утворення, що базується на системі специфічних знань, умінь та навичок, яке виражається у гуманному ставленні до дитини, усвідомленні батьківської відповідальності до процесу розвитку дитини та виховання і формування гармонійної особистості.

Список використаних джерел

1. Захаров А.И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка. / А.И. Захаров // М.: Просвещение, 1986.
2. Ковалев С.В. Психология современной семьи: Информ.-метод.материалы к курсу "Этика и психология семейной жизни": Кн.для учителя. М.: Просвещение, 1988.
3. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение. Избран, пед.соч: в 2 т. Т.1, 1951.
4. Макаренко А.С. О воспитании в семье / Макаренко А.С.// Избранные педагогические произведения. М.: Учпедгиз, 1955.
5. Мудрик А.В. Понять друг друга / А.В.Мудрик // Семья и школа. 1990. №6.